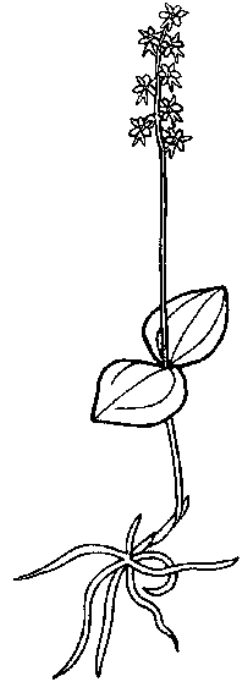

Listéra

1 – 2024

TELEMARK BOTANISKE FORENING

LISTÉRA – Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening (TBF)
Grunnorganisasjon i Norsk Botanisk Forening (NBF)
39. årgang, 2024, nummer 1

ADRESSER OG TELEFONER:

TELEMARK BOTANISKE FORENING, org.nr. 989 212 621
Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn. Girokonto: 0530 3890647
Foreningens e-post: telemark@botaniskforening.no
Foreningens hjemmeside: www.miclis.no/tbf
Facebook: *Villblomen – Telemark Botaniske Forening (TBF)*

Kasserer: Åse Halvorsen, a-jhalvo@online.no
Tlf.: 35500135 / 91595087

Styremedlem: Øystein Nilsen, oeysnil@online.no
Tlf.: 93259233

Styremedlem: Christian Kortner, kortnerchristian@gmail.com
Tlf.: 91894169

Styremedlem: Bjørn Erik Halvorsen, b-halvor@online.no
Tlf.: 91310296

Styremedlem: Harald Stendalen, ahstend@online.no
Tlf.: 95422617

1. Varamedlem: Inger Nielsen, ing-n@online.no
Tlf.: 99404508

2. Varamedlem: Øivind Kortner, okortner@online.no
Tlf.: 91541184

I redaksjonen:

Charlotte Bakke (c.bakke@sf-nett.no), Bjørn Erik Halvorsen (b-halvor@online.no),
Kåre Homble (k.homble@online.no), Kristin Steineger Vigander (kristvi@gmail.com)

For bilder uten oppgitt fotograf er det forfatteren som er fotograf.

Forsidebildet: *Argogorytes mystaceus*, trebåndet flueblomstgraver på
Ophrys insectifera, flueblom, Åsstranda naturreservat i Porsgrunn,
Foto: Bjørn Erik Halvorsen, 15. juni 2021 (se også artikkel på side 34)

ISSN: 0801 – 9460

FRA *Listéra*-KOMITÉEN

Bjørn Erik Halvorsen

Velkommen til vårutgivelsen av *Listéra*. Komitéen har også denne gang fått tilsendt artikler med spennende innhold. Vi presenterer fire nye bidrag til diktkonkurransen. Da gjenstår de tre siste bidragene til høstutgivelsen. Roger er også denne gang en flittig bidragsyter. I dette heftet har vi forsøkt på en ny vri: vi har fått en billedhistorie fra Roger.

Listéra-komitéen ønsker fortsatt at flere bidrar med stoff til heftet. Noen føler kanskje at terskelen for å levere tekster er høy. I TBFs medlemsblad ønskes mange type artikler. Noen kan ha høyt faglig nivå, mens andre er mer folkelige og beskriver gleden ved å være i naturen.

Medlemmene i komitéen hjelper til med å forbedre innholdet. Noen føler kanskje at vi er litt for grundige i våre innspill når vi gir tilbakemeldinger til forfatter. Tilbakemeldingene er ikke ment å være kritikk. Tilbakemeldingene er ment som positive innspill.

Medlemmene i *Listéra*-komitéen har ulik kompetanse, og vil dermed komme med forskjellige innspill. Kåre har en bred faglig kompetanse og er grundig i kontroll av fakta. Han er også dyktig i norskspråklige for-

muleringer. Kristin er dyktig i å oppdage skrivefeil. Hun er også flink til å vurdere hvor lettlest teksten er, og kommer med innspill om setningsoppbygging. Charlotte er den dyktigste til å oppdage skrivefeil, som vi andre har oversett, og sjekker korrekt språk. Selv bruker jeg mest tid på å redigere artikkelen inn i heftet og plasseringa av illustrasjoner. Noen kan kanskje få minner tilbake til skoletida med mange røde anmerkninger i stilen. Det er ikke ment slik. Vi gjør dette for å hjelpe forfatter.

Til slutt vil komitéen ønske alle TBF-medlemmer en innholdsrik utesesong!

BLOMSTERDIKT

Gunvor Hustoft

Blomster i alle fargar
gule, kvite og blå
raude med fleire valørar
men alle er fine å sjå.
Dei står der så fint langs vegen
nikkar berre så vidt
kanskje får du lyst til å plukke
ein bukett til bordet ditt?

Enghumleblomsten nikkar,
plukk meg om du vil
marikåpa har dråpar

kva kan dei brukast til?
Kanskje dei kan samlast
i ei krukke med roseblad?
Så blir dei til fin parfyme
til deg når du skal nokon stad?

Hundekjeksan er lekker
akkurat der den står.
Plukkar du den i bukettan
så drysser den når du går.
Men likevel må den brukast
for saman med jonsokblom
blir bukettan så fin og vakker
den lyser opp våre rom.

Så blomstrar nyperosa
plukk meg om du tør!
Den er så vidunderleg fager
sjølv med sine «klør».
Særleg er knuppene fine
har sterkare rosa nyans
og bladverk i grønnaste farge,
passar neppe i blomsterkrans!

Skogstorkenebben har funne
 seg vekseplass så fin
 saman med gule soleier
 står ho der høgt og skin.
 Lurt, for her får den veksa
 i fred for sau og ku.
 Her er den nærare himlen
 og heimen er styvings-stu!

I myra der innpå fjellet
 veks dvergbjørk så låg og tett
 og kvite, fine myrull
 med dusk som er yndig og lett.
 Dei stod der så fine i vinden
 ringla med toppen sin.
 Nesten som dei ropa:
 Plukk meg til vasen din.

Blåklokkene er så fine,
 yndig og himmelblå.
 Dei står der blant strå og blader
 langs vegen der eg skal gå.
 Av og til heilt åleine,

ringjer til høgtid inn
 med tonar så klare og reine,
 dei stemmer til andakt mitt sinn.

Ja, blomstene gjer oss så glade,
 dei strålar med heile seg
 gir håp til ein motlaus vandrar
 på livet sin stormfulle veg.
 Stans opp, sjå på livets under
 frå Skaparens meisterhand.
 Då vil du få gode stunder
 og takka for alt Han kan!

TANNVERK, HØNS OG HEKSERI

Om bulmeurt *Hyoscyamus niger* L. Del II Om «hønebane» (eller «henbane») og hønsetjuveri

Roger Halvorsen

En liten innledning

I *Listéra* 2019, hefte 1 skreiv jeg en lengre artikkel om bulmeurt *Hyoscyamus niger* L. Den handla mye om rekka av navn planta har hatt opp gjennom åra, navn som ofte er knytta til noen av de virkningene bruken av den har hatt gjennom historia, både medisinsk og i andre sammenhenger.

Litt historie

Ett av de navna som planta har hatt er knytta til hønsetjuveri i tidligere tider,

og mange mener at navnet *hønebane* er et resultat nettopp av denne bruken. *Hønebane* finner vi også igjen i engelsk med navnet *henbane*. Hamlets far blei i skuespillet til Shakespeare drept ved at han fikk dryppa noen dråper av bulmeurt inn i øret mens han sov. La oss se hvordan Shakespeare skildrer hva som skjedde med Hamlets uheldige far, fortalt slik farens «ånd» forteller hva som hendte:

*“Sleeping within my orchard,
My custom always of the afternoon,
Upon my secure hour thy uncle stole
With juice of cursed **hebenon** in a vial,
And in the porches of my ears did pour
The leperous distilment, whose effect
Holds such an enmity with blood of man...”*

Bulmeurt, Mølen i Larvik 4. juni 1991 (Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Bulmeurt har sannsynligvis sin opprinnelse fra området rundt Middelhavet og Vest-Asia, men den kom tidlig til Norge, blant annet via tidlig jordbruk, og blei tidlig brukt i medisinen. Den er tidlig kjent fra Danmark, og Harpestreng nevner den i 1240. (Utgitt etter et pergamenthaandskrift i det store Kongelige Bibliotek av Christian Molbech i 1826, s. 116. Arten er her gitt navnet *Ivsquiamus*, Bylne.) I Sverige er navnet kjent på 1400- og 1500-tallet i gamle urtebøker. I Norge nevner Pontoppidan **Bulme-urt** i sitt verk (1752), og Wille har den med i *Sillejords beskrivelse* under det norske navnet **Fald-Urt**.

Den danske botanikeren Simon Paulli har også bidratt til å gjøre historia om bruk av bulmeurt litt spesiell.

Hvordan den har spredd seg til andre typer lokaliteter som steinstrender, tangvoller, tørrbakker og veikanter, kan en lure på. Blytt angir voksestedene til å være som *Ugræs i Haver, paa Gaardspladse, ved Veie o.s.v. i de lavere Egne*. En mulighet er at arten enkelte steder kan ha blitt «sådd ut» av folk, «færdanes folk» som gjerne ville ha den for handa når den trengtes til det som blir omtalt i denne historia. Nordhagen nevner dette i det store verket *Våre ville planter* (1957, bind VI, 1, s. 56) hvor han skriver:

En antar at sigøynere og andre farende folk har bidradd til

spredning av bulmeurt ved å så dens frø langs veier og på steder som de ofte passerte, slik at de alltid kunne ha planten så å si for hånden.

Bulmeurtfrukter og modne «krukker» av det som kalles «Fandens pengepung», Hovedøya, Oslo, 4. juni 2022
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Framgangsmåte for hønsetjuveri

Nå følger ei historie basert på noe som kanskje kan ha skjedd slik det framstilles her. Her følger en liten serie av bilder som kan illustrere hvordan en "sulten hønsetjuv" brukte **hønebane** til å skaffe seg maten lettvtint.

Bilde 1: Frittgående høns der hanen vokter hønseflokken sin.

Bilde 2: Når en tjuv nærmer seg flokken på dagtid, sier hanen klart ifra og varsler bonden om at det er fare på ferde. Han tar drastiske midler i bruk. For landstrykeren er det bare å ta hatten i handa og beina på nakken.

Bilde 3: Da er det bedre å komme noe seinere og forberede seg grundig. Se utstyret som tjuven har med seg: en kjepp og en boks med glødende kull. (Les nedenfor Simon Paullis beretning om saken.)

Bilde 4: Utstyret gjøres klart!

Bilde 5: Frøene fra bulmeurt tas fram.

Bilde 6: «Fandens pengepung» og frøkapslene med frø has oppi boksen.

Bilde 7: «Hanefar» samler sine høner når kvelden kommer.

Bilde 8: Boksen med glør og bulmeurtfrø skyves forsiktig inn gjennom hønsegluggen. (Andre friske deler av bulmeurtplanta kan også brukes i stedet for frø!)

Bilde 9: Etter en stund er det blitt stille i hønsehuset når hønene sovner og faller fra vaglene. Tjuven sjekker om veien er klar.

Bilde 10: Tjuven kan lett ta med seg de «sovende» (bevisstløse) hønene og stikke fra stedet.

Bilde 11: Neste dag er det færre høner å passe på for «hanefar».

Om dette skriver den danske botanikeren Simon Paulli i 1648 (denne beskrivelsen er tatt ut fra «*Våre ville planter*» (1952), bind VI, 1, s. 56, hvor den er sitert. VVP-serien er på norsk ved Rolf Nordhagen):

Men at dette Bulme-Frøe hafuer saadan en Kraft til at betyngte Hofvedet, oc komme en til at sofue,

Litteratur

- Blytt, M.N. 1874. *Norges flora*, b. 2. Avsluttet av A. Blytt. A.W. Brøgger, Oslo.
- Halvorsen, R. 2019. Tannverk, høns og hekseri. Om bulmeurt del I. *Listéra* 34(1): 4-17
- Harpestreng, Henrik. 1240. *Liber Herbarum* eller *Danske Lægebok*.
- Nordhagen R. et al. 1952. *Våre ville planter*, bind VI, 1., s. 56. Tanum, Oslo.
- Nordhagen R. et al. 1957. *Våre ville planter*, bind VI, 1., s. 56. Tanum, Oslo.
- Paulli, Simon. 1648. *Flora Danica* eller *Dansk Urtebok*.
- Pontoppidan, Erich. 1752-1753. *Norges Naturlige Historie*, bd.1. Kiøbenhavn. (Nytrykk 1977).
- Wille, H. J. 1786. *Beskrivelse over Sillejords Præstegield i Øvre-Tellemarken i Norge*. Gyldendals Forlag. Ny utg. av Lokalhistorisk Forlag 1989.

det vijde nocksom Soldater-Horerne som løbe om Landet, eller følge efter Tropperne som marcherer for i veyen; thi paa det de med Konst oc Lempe kan stiele Bonden sine Høns fra, at hand icke skal eengang høre dennem skrige oc gale, da huor de komme (nar ingen seer det) tage de nogit aff dette Frøe oc komme det i een Potte med Kul-ijld eller Gløer, oc huor Hønsene da sidde paa Bielckerne udi de smaa oc lafue Hytter, falde de neder naar Røgen kommer op til dennem, oc ere ligesom de vare døde: oc paa denne Maade oc Maneere bedrage de den simple, stackels Bonde.

Takk!

Bildene til historia er tatt av Kjell Thowsen og forfatteren. Stedet er på Løberghaugen i Skien hos gårdeieren Erling Svenkerud rundt 1990. Svenkerud er den som jager «fanten» fra gården med hagle. Takk til Kjell for godt samarbeid for å få til artikkelen. Erling Svenkerud minnes med takk for god hjelp med å få det hele i stand.

KENGURUEPLE (KENGURUSØTVIER) *Solanum laciniatum* Aiton

EN NY ART AV SLEKTA SØTVIER *Solanum* L. FUNNET SOM NY I NORGE

Om "gamle" nyfunn i Telemark og Vestfold

Roger Halvorsen (RH) og Trond Grøstad (TG)

Kengurueple *Solanum laciniatum*, litt nord for Dunedin, New Zealand, 23. desember 2011
(Foto: Rolf Ergon)

Innledning

På ettersommeren og høsten 2004 besøkte forfatterne ved flere anledninger avfallsdeponiet til Norsk Gjenvinning ved Taranrød i Tønsberg, Vestfold fylke. På ettersommeren dette året hadde den ene av forfatterne (TG) oppdaga et område med mange interessante ruderatplanter i rik blomstring. Det blei blant

annet funnet mengder av **gyllenbær** *Physalis grisea* (Waterf.) M. Martinez som en ny art for norsk flora (Halvorsen & Grøstad 2004).

I august dette året hadde TG besøkt avfallsdeponiet igjen for å se på ruderatfloraen, og da var det en spesielt rik flora spredt over et stort område hvor blant annet store mengder av solsikker *Helianthus sp.*

fanga oppmerksomheten. TG kontakta RH om hva han hadde funnet av arter, og i fellesskap la vi atter en gang turen til avfallsdeponiet ved Taranrød.

Solanum laciniatum Aiton, en ny art i Norge

Vi saumfor det mest aktuelle området på deponiet for å notere ned hva som fantes av arter. Midt inne blant solsikker og mye annet fint fant vi en helt ny art som ikke var sett før ved de tidligere besøka.

Siden vi begge lenge har hatt en spesiell interesse for slekta *Solanum* L., kjente vi igjen arten fra et bilde i Thomas Karlssons artikkelserie om nyheter i den svenske karplantefloraen i Svensk Botanisk Tidskrift (Karlsson 2002), illustrasjonen i «*Den nye nordiska floraen*» (Stenberg & Mossberg 2003) og fra utenlandske floraer. Arten var derfor lett å artsbestemme til *Solanum laciniatum* Aiton.

Vi fant ved dette besøket bare ett eksemplar. Det var ca. 60 cm høyt og var ennå ikke kommet i blomst. Vi lot eksemplaret stå for å besøke stedet seinere for om mulig å få se planta i blomst.

Et par uker seinere besøkte vi, uavhengig av hverandre, avfallsdeponiet på ny for å se om eksemplaret var kommet i blomst. Da blei det funnet i alt tre eksemplarer, hvorav to var kommet i blomst. På den delen av avfallsdeponiet hvor plantene vokste var det full aktivitet med gjenfylling, og etter at belegg av arten var tatt til Botanisk Museum på Tøyen i Oslo, blei to eksemplarer

brakt hjem i odling for om mulig å få drevet fram bær, noe som også lyktes. Funnet er belagt i herbariet på Tøyen i Oslo og datert 29. juli 2004, katalognummer: 191844.

Opprinnelig viltvoksende i Australia og New Zealand

Karlsson (2002) har gitt *Solanum laciniatum* det svenske navnet **känguruäpple** og skriver at arten er en prydvækst i Australia. I Australia er arten kalt Kangaroo Apple, men navnet Devil's Apple brukes også ofte.

Arten blei første gang funnet i Sverige på skrotemark i Nödinge, og siden er den funnet på en hel rekke lokaliteter i Skåne, Blekinge, Kalmar og Sörmland fram til i alle fall 2010 (Erik Ljungstrand pers. med.). I Sverige regnes den som tilfeldig på skrotemark, på samme måte som tilfellet var på Taranrød.

Det opprinnelige vokseområdet for arten er New Zealand og østkysten av Australia: (Wikipedia: *Solanum aviculare*). I New Zealand har arten fått lokalt navnet **poroporo**, et navn fra maorispråket. Ellers er det mange navn knytta til arten i New Zealand (se nedenfor). I nyere tid har den fått en vid utbredelse i tropene og subtropene. I Europa blir det i dag solgt frø av planta for å dyrke den som prydvækst. Utbredelsen i dag kan ses på GBIF: *Solanum laciniatum*.

Vi foreslår at en også i Norge bruker navnet som er i bruk i Sverige og Australia: **kengurueple**, selv om arten nå er oppført i Artskart som **kengurusøtvier**.

Beskrivelse

Kengurueple *Solanum laciniatum*, litt nord for Dunedin, New Zealand, 23. desember 2011 (Foto: Rolf Ergon)

Webb et al. har i bind IV (1988) av New Zealands flora gitt en god beskrivelse av *Solanum laciniatum*. Arten beskrives som en buskvekst med bløt ved, og som blir opp til fire meter høy på sine naturlige voksesteder i Australia og i New Zealand (hvor den av noen botaniske autoriteter blir regna som innført), mens den hos oss trolig ikke rekker å bli særlig høyere enn én meter.

Stengelen er glatt, grønnlig til purpurfarga. Det mest karakteristiske er bladene, som normalt er flika, vanligvis 1 - 2 par (noen ganger inntil 4) i tallet, fliker som er delt ved innskjæringer som når nesten inn til hovednerva. Noen blader kan være hele, særlig de øverste. Bladene har bladskaft og blir mellom 8 og 30 cm lange, ofte opp til 40 cm lange under gode forhold (Australia og New Zealand) og alt etter hvor på stengelen de er å finne. Bladbredde på hele blad er opp til fem cm, mens lobene på flikete blad blir mellom 1 og 10 cm breie. Bladplata er ikke

nedløpende på bladskaftet og er som lobene på flikete blad butt eller noe tilspissa.

Blomsterstanden har fra to til ti blomster og blir opptil 18 cm ved blomstringa. Begeret er fem til åtte mm langt, utsperra med ganske breie, ovalt triangulære fliker.

Krona er vanligvis fire til fem cm brei (hos oss en del mindre) og har blå-fiolett farge. Krona er ganske flattrøkt med korte og meget breie fliker som er noe avrunda i kanten.

Støvbærerne er tre til fire mm lange med sterkt gul farge.

Fruktskafta er relativt sett ganske lange og gjør at fruktene er hengende, noe som til en viss grad også gjelder blomstene.

Frukt av kengurueple, Auckland, 29. januar 2012 (Foto: Rolf Ergon)

Bæra er 23 - 30 mm lange, eggforma eller ellipseforma. Fargen er vanligvis gul eller lyst oransje, men fruktene regnes i Australia og New Zealand som fullmodne når de er helt røde. De regnes da som spiselige. I bæra finnes meget iøynefallende steinceller som er like store eller større enn frøa. Frøa er 2,2 - 2,5 mm i diameter, litt asymmetrisk eggforma.

Ikke modne bær og øvrige plantedeler regnes som ganske giftige.

I Skåne i Sverige er det funnet eksemplarer som har vært mannhøye, med både blomster og bær. Vi fikk fram modne bær på eksemplarene som blei tatt hjem i dyrking. Hos oss regnes den som ettårig, men i dyrking inne kom eksemplarene i blomstring og frukt også året etter. I Australia og New Zealand opptrer arten som flerårig. (I en tysk frøkatalog på nettet betegnes den som "ganzjährig".)

Kengurueple *Solanum laciniatum*
Taranrød, Tønsberg, 22. august 2004
(Foto: Øystein Ruden)

***Solanum aviculare* Forster, en nærstående art**

Webb et al. (1988) angir også en svært nærstående art, *Solanum aviculare* Foster, som også har vært dyrka på New Zealand og andre steder, hovedsakelig i Øst-Europa, på grunn av stoffene som brukes i medisinsk sammenheng (se nedenfor). Også denne arten bærer lokalnavnet **poroporo** i New Zealand og blei først beskrevet av J. E. Foster i 1786, etter et funn i New Zealand.

Det råder en viss uenighet om hvorvidt *Solanum aviculare* og *S. laciniatum* er samme art eller ikke. Noen ganger finner en *S. laciniatum* angitt som en underart av *S. aviculare* (*S. aviculare* ssp. *laciniatum*). Skillekarakterene mellom *S. aviculare* og *S. laciniatum* er relativt små. De går på litt forskjellige mål på blad, beger og krone samt formen på beger og kronfliker. Fargen på blomstene vil også ofte være litt forskjellig, for eksempel hvit eller burgunder for *S. aviculare*, mens den hos *S. laciniatum* er mer mørkere blåfiolett. De fem lappene i krona skal dessuten være mer tydelig skilt fra hverandre hos *S. laciniatum*. De andre karakterforskjellene kan nærmest regnes som marginale. *S. aviculare* er visstnok også noe mer sjelden enn *S. laciniatum*, i alle fall i New Zealand.

Bruk av kengurueple som mat

Fullmodne bær av kengurueple blei tidlig brukt av europeiske settlere i New Zealand til syltetøy på tross av at i alle fall kart og halvmodne bær inneholder det giftige solanin. Det påstås fortsatt at bæra er spiselige når de er fullmodne, altså som nevnt med sterk rød eller rødoransje farge og sprukket skall. De modne bæra var meget populære hos settlerne, som også brukte dem i fruktpaier. Bæra kunne spises rå eller kokte. Europeerne kalte bæra «bull-a-bull» eller «maori gooseberries». (Se lenka: Te Māra Reo, og se under.) Det fortelles at kengurusøtvier blei planta rundt maori-bosettinger for å brukes særlig som "barnemat", kai tamariki, altså en måte å forsyne barn med

frukt, mens blad også blei brukt for å forsterke smaken på diverse kjøtt, noe som blei brukt i en matrett som kalles *hängi*.

- og i medisin

Maorikvinnene skal ha brukt planta (både *Solanum laciniatum* og *S. aviculare*) som befruktningshindrende middel. Bladene blei kokt, og avkoket blei drukket omtrent ei uke før menstruasjonen. Det er ikke kjent hvor effektiv denne metoden var som et middel for fødselskontroll. Likevel er det kjent at på 1970- og inn på 1980-tallet blei *S. laciniatum* og den nærstående *S. aviculare* dyrka i Taranaki på New Zealand og i det tidligere Sovjetunionen, India, Egypt og flere andre land for produksjon av **solasodine**, et steroid som blir anvendt i befruktningshindrende medikamenter. Dette steroidet skal også være virksomt for å lette såkalt reumatoid artritt (en form for leddgikt). Nå er denne produksjonen flytta fra New Zealand, eller det befruktningshindrende stoffet som blei laga av planta, er erstatta av tilsvarende syntetiske midler.

Bladene har også vært brukt som en komponent i en type dampbad mot reumatisme og andre plager.

Poroporo er også blitt brukt som et, etter sigende virksomt, middel mot hudplager i new zealandsk tradisjon. Bladene blei brukt i en type salve som skal være meget legende på sår, og de skal da ha blitt knust til en masse som blei brukt som grøtomslag på byller og åpne sår.

Blad, deler av barken og saft fra umodne bær blei også benytta til å

behandle et kløende utslett kalt *hakihaki*, framkalt av en spesiell skabbtype.

Solasodines mange virkninger og anvendelsesområder kan ses hos Kumar et al. (2019).

Navnet poroporo også brukt om andre arter av slekta *Solanum*

På nettet (Te Māra Reo) fant RH opplysninger om at i Aotearoa, det mest kjente maorinavnet for New Zealand, er navnene *pöporo* og *poroporo* brukt for å betegne nettopp *Solanum laciniatum* og *S. aviculare*, men er også brukt om to mindre buskaktige urter i samme slekt: *S. nodiflorum* som regnes som hjemlig i New Zealand og *S. nigrum* (svartsøtvier) som ses på som sannsynlig innført.

Kerry Gillbanks, konservator for innenlandsherbariet ved Auckland Botanical Garden, har hjulpet til med å finne ut betydningen av maorinavnet *poroporo*. Gillbanks kunne fortelle at det i grunnen ikke er kjent noen spesiell betydning av navnet poroporo. Slik er det, blei det forklart, ofte i maori: mange ting har ikke noen annen betydning enn at det er navnet på et eller annet, og sannsynligvis er det slik med poroporo. Det er rett og slett bare navnet på ei plante.

Derimot finnes det en annen snurrig side ved navnesettingen av denne arten i maorispråket. Auckland Botanical Society har satt sammen en ordbok over plantenavn i maori. Der finnes forskjellige navn for ei plante alt etter de forskjellige stadiene i plantas utvikling.

Her følger Kerry Gillbanks svar som kom på e-post:

The dictionary of Maori plant names, put together by the Auckland Botanical Society has different names for the plant according to its different stages of growth - Solanum aviculare, S. laciniatum - poroporo, bullibul, poroporotanguru, pooporo; before bearing fruit - pooporo, peoi; fruit - haareo; ripe fruit hooreto, hoouto; plant in fruit - kahoho, kaoho; after fruiting - kohoho.

Solanum aviculare og *S. laciniatum* har, som en kan se, flere forskjellige navn i maori - **poroporo**, **bullibul** (se over om settlernes navn bull-a-bull), **bullibulli**, **poroporotanguru** (*S. aviculare*) og **pooporo**. Så, før eller idet plantene begynner å bære frukt, kalles de **kahoho** eller **kooho**. Når plantene begynner å sette frukt, kalles de **pōporo**, **pooporo** (**pōporo**), **pōpor** eller **peoi**. Etter å ha båret frukt kalles planta **kohoho**. Frukten kalles på et tidlig stadium **kooho**, den modne frukten **hooreto**, **hareto**, **hōreto** eller **hoouto** (**hōuto**). (Det går fram av lista over at det er tatt med flere navn enn de som ble oppgitt i e-posten fra Gillbanks. Navna er samla av flere botanikere til forskjellige tider og alt etter artene hvilken art det er.)

Andre navn på engelsk for de to artene er **Lanceleaf Nightshade**, **Orange-berry Nightshade**, **kangaroo apple**, **pan plum** (Aus.), **New Zealand nightshade** og **Bush tomato**.

Aggressive arter?

På et nettsted (HOUZZ Garden-Web: Kangaroo Apple (*Solanum aviculare*)) fant RH følgende advarsel om nettopp kengurusøtvier. Det var et spørsmål fra en person i Canada som hadde en venn som hadde brakt med seg frø av kengurusøtvier hjem og sådd dem i hagen sin. Han stilte så spørsmål om hvorvidt bæra var spiselige. Plantene var jo dessuten vakre som "hekkplanter".

Han fikk følgende svar som gir grunn til ettertanke: (Jeg har kopiert det i sin opprinnelige form. Spørsmålsstilleren fikk tydeligvis ikke svar på det han spurte om. Hele svaret var som under.)

First of all I have to say that your friend was very irresponsible to breach Canada's quarantine regulations by bringing seeds in from Australia illegally. Quarantine restrictions are there for good reason even if you do not understand them.

Secondly I would like to point out that the various Aus native Solanum species are extremely aggressive colonisers and can be quite invasive even in their natural range. Solanum aviculare is no exception.

So what you and your friend have almost certainly done is introduce an Australian environmental weed into Canada. Perhaps you should google "environmental weed" and learn about the devastation that these do to ecosystems across the globe. Most particularly those that produce edible fruit that can be distributed in the bird droppings hundreds of kilometres from the initial infestation.

And which you will have little chance of preventing it from spreading. I think the right thing for you to do would be to destroy your Kangaroo Apple, dispose of it in land fill and choose a more appropriate and non-invasive Australian native plant.

Takk

Takk til Erik Ljungstrand for opplysninger om funn av *Solanum laciniatum* i Sverige. Stor takk også til Rolf Ergon, Porsgrunn og Øystein Ruden, Ås, for bruk av bilder.

Kengurueple *Solanum laciniatum*, Taranrød, Tønsberg, 22. august 2004
(Foto: Øystein Ruden)

Litteratur

- Halvorsen, R. & Grøstad, T. 2004. *Physalis grisea* (Waterf.) M. Martinez, en ny art av slekten *Physalis* L. i Norge. *Blyttia* 62 (3): 171-173.
- Karlsson, T. 2002. Nyheter i den svenska kärleväxtfloran III. Fjällgröneväxter – korgblommiga. *Svensk Botanisk Tidskrift* 96(5): 234 – 255.
- Kumar, R., Khan, M.I., Presad, M., Bedraddeen. 2019. Solasodine: a perspective on their roles in health and disease. *Research Journal of Pharmacy and Technology* 12(3): 2571-2576.
- Stenberg, L. & Mossberg, B. 2003. *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.
- Webb, C.J., Sykes, W.R., Garnock-Jones, P.J. 1988. *Flora of New Zealand. Volume IV*. Botany Division, DSIR, Christchurch.

Fra internett (04.02.2024)

Australian National Herbarium: *Solanum laciniatum*

<http://www.anbg.gov.au/gnp/gnp12/solanum-laciniatum.html>

GBIF: *Solanum laciniatum*: <https://www.gbif.org/species/2930439>

HOUZZ_GardenWeb: Kangaroo Apple (*Solanum aviculare*)

<http://www.au.gardenweb.com/forums/load/oznative/msg0918090022939.html?15>

Te Māra Reo <https://www.temarareo.org/TMR-Poroporo.html>

Wikipedia: *Solanum aviculare* http://en.wikipedia.org/wiki/Solanum_aviculare

AGNORSTARR *Carex microglochin* Wahlenb. FUNNET PÅ VÅGSLIHEIA ETT AV DE SØRLIGSTE I NORGE

Christian Kortner

Agnorstarr Kvævetjønn 12. juli 2022
Her ser man agnorene på fruktgjemmene tydelig.

Av og til kan en hobbybotaniker gjøre spesielle funn og som man i ettertid husker ekstra godt og er veldig fornøyd med. Ett av mine mest spesielle funn, kanskje det mest spesielle overhodet, var da jeg den 21. juli 2010 fant agnorstarr på Vågslieheia, like i nærheten av et lite vann som heter Nettetjønni.

Vågslieheia ligger mellom E134 og Bordalsvatn i Øvre Telemark, nord for Haukelifjell skisenter. Det er flere rike områder her med mye fin

botanikk, men også artsfattige områder med ganske skinn vegetasjon.

Det nærmeste funnet i Artskart er fra nordsiden av Bordalsvatn av Roger Halvorsen i 1985. Det er belagt og bestemt av Reidar Elven. Så ligger det 2 funn lenger sør i Artskart. Det ene er gjort av C. G. Baenitz (tysk lærer og botaniker) i 1890. På Artskart er lokaliteten plassert i Tokke kommune, og punktet er lagt på Dalen sentrum. Tokke kommune oppsto ved sammenslåing av Mo og

Lårdal kommuner i 1964, og før dette var Tokke, som stedsnavn, uvanlig å benytte. Det er her stor sannsynlighet for at stedsangivelsen på herbariearket er feiltolket. Det andre er fra 15. oktober 2015 og fra et sted mellom Morgedal og Høydalsmo kalt Storrbuåsen.

Agnorstarr, Nettetjønni 21. juli 2010

Jeg må si at jeg har forundret meg over arealstørrelsen på mitt eget funn, for det er nærmest som et «frimerke», i beste fall noen ytterst få kvadratmeter, i et lite myrsig. Myrsiget er ganske rikt med arter som f.eks. gulsildre *Saxifraga aizoides*, hårstarr *Carex capillaris*, blankstarr *Carex saxatilis*, tranestarr *Carex adelostoma*, trillingsiv *Juncus triglumis* og kastanjesiv *Juncus castaneus*. Du trenger heller ikke gå langt for å finne brudespore *Gymnadenia conopsea* og fjellhvitkurle *Pseudorchis straminea*. Men at dette skulle være det eneste stedet i ganske vid omkrets virket rart.

Riktignok er agnorstarr ganske så liten, lett å overse om man ikke kikker litt ekstra godt etter. Funnstedet er sjekket flere ganger i årene etter for å være sikker på at den er der fortsatt.

Gleden var derfor stor da Jorunn Simones og undertegnede fant agnorstarr nord for Kvævetjønn i juli 2022! Dette funnstedet ligger cirka 500 meter i luftlinje nordvest for det første funnet. Høyden over havet er ca. 1000 meter. Funnstedet er også her i et rikt myrsig, men myrsiget er ganske stort, og her er det mye mer agnorstarr! Flere store felt fordelt over mange meter nedover myrsiget.

Agnorstarr, Kvævetjønn 12. juli 2022

Det er mange arter å finne langs dette myrsiget og i umiddelbar nærhet. Av de som ble notert her kan nevnes brudespore *Gymnadenia conopsea*, grønnekurle *Dactylorhiza viridis*, skognattfiol *Platanthera bifolia ssp. latiflora*, fjellstarr *Carex*

norvegica, tranestarr *Carex adelostoma*, dvergjamne *Selaginella selaginoides*, hårstarr *Carex capillaris*, myrsnelle *Equisetum palustre*, bjønnbrodd *Tofieldia pusilla*, svarttopp *Bartsia alpina*, fjellfrøstjerne *Thalictrum alpinum*, gulsildre *Saxifraga aizoides* og søterot *Gentiana purpurea*.

Søterot fortjener en liten kommentar. Den var tidligere inne på rødlista men er tatt ut av denne nå, og med rette. Den er ikke basekrevende, og i de områdene jeg har vanket mest i Øvre Telemark som f.eks. Vågsli/Haukeli og Byrtedalen i Tokke, er det mengder av søterot. Ofte høyt til fjells på skrinne mark og på steder hvor den neppe noen gang vil komme i blomst. Bladrosettene er lett kjennelige.

Så til slutt en betraktning: Det er store områder med fjell og hei på Haukeli. Det ville være rart om det

ikke finnes agnorstarr flere steder. Kanskje lenger sør også. Så ut og let!

Litt fakta om agnorstarr *Carex microglochin*

Den er basekrevende, liten (5-15 cm) og har 4-12 fruktgjemmer med en karakteristisk brodd som stikker ut. Det er fra denne agnorstavnet kommer, for den ligner på «mothaken» på en fiskekrok og som kalles agnor. Denne karakteren skiller den fra dens nærmeste slektning sveltstarr *Carex pauciflora*. Sveltstarr har for øvrig færre og litt lengre fruktgjemmer og vokser på fattigmyr. Den finnes over hele landet. Agnorstarr er ikke så vanlig og langt mer krevende.

Begge artene er sirkumpolare, men agnorstarr med en mer arktisk-alpin utbredelse. Agnorstarr finnes også i Sør-Amerika, helt ned til sydspissen av verdensdelen (Wheeler, G. A. & Guaglianone, E. R. 2003).

Litteratur

Wheeler, G. A. & Guaglianone, E. R. 2003. Notes on South American *Carex* (Cyperaceae): *C. camptoglochin* and *C. microglochin*. *Darwiniana* 41(1-4): 193-206.

Fra internett

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart | Artskart 2*.

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter Artskart).

EN HYLLEST TIL FORSOMMEREN OG BLOMSTRINGSTIDEN

Liv Gro Iversen

*Natt og Dag
lyser om kapp
På et teppe i skogen
ei juninatt
Heggen dufter skjønt i
forsommerskogen
En liten fugl fløyter ømt
i den stille natteskogen
Nattfiolen står som en dronning
og lyser
Gresshoppen spiller for
dansende morgenstråler
som leker mellom det duggvåte gresset
Tidlig tidlig en sommermorgen*

Listéra for 20 år siden

SØTEROT *Gentiana purpurea* L. **MED MAIGRET I «LIBERTY BAR»**

Tekst og teikning på side 23 av Sigrid Nordskog

Artikkelen er ein av fleire som forfattaren skreiv for Vest-Telemark Blad tidleg på 1990-talet.

Etter lang tids misbruk av alkohol er smaken av søterot det einaste som gjer inntrykk på smaksorgana. Som sikker kjelde kan eg vise til den kjende fullmektig Maigret, som eg har fylgt på oppdrag i ei drapsetterforskning. På leit etter mordaren kjem han innom ei merkeleg lita sjappe som kallar seg «Liberty Bar»; der blir han ståande og undre seg: Kva er det som skaper denne heilt spesielle atmosfæren i denne vesle underlege baren? Så kom han på det: *Gentiana*!

Han hadde ein gong spandert ein drink på ein gamal kjenning, og spurde kva han ville ha:

«Ein gentiana!»

«Kva er det for ein mote?»

«Det er ingen mote! Det er drukkenboltens siste tilflukt, gamle ven! Når ein i 30 år har tylla i seg alt av brennevin, er dette den einaste last som står att. Berre denne bitre smaken gjer inntrykk på smaks-laukane. Og det er ikkje eingong alkohol!»

Søterota sette altså Maigret på sporet i ei mordgåte. (Boka får du låne på biblioteket.)

Søterotslekta, med det latinske namnet *Gentiana*, har fleire arter. Dei er alle beiske og bitre. Søterota er kjend som medisiplante frå før-

kristen tid. Ho vart brukt som eit universalmiddel som folk hadde stor tru på, kanskje nettopp fordi ho smaka så fælt. «Vondt skal vondt fordrive!»

No er det slik med søterota at ho slett ikkje vil vedkjenne seg sin sanne natur:

Vil du kalle meg søte

skal eg skaden bôte.

Men vil du kalle meg beiskerot

so gjer eg inga bot.

Men tok ein omsyn og viste søterota den vyrnaden ho har krav på, kunne ho jamvel hjelpe til å drive ut vonde ånder, som gjerne var årsak til lidingane.

Nordiske lækjebøker fortel at planta med fordel kunne brukast mot sinnssjukdom, «når man er kommen fra sine sind og bliffuer vilter».

Ifylgje dansken Henrik Harpestreng, som var den mest vidgjetne meister i lækkekunst i Norden på 1200-talet, skal søterot vera bra for hjarte, milt, lever og sjuk mage. I norrøne lækjebøker blir søterot tilrådd «við kviðreppa», ved tarmkolikk. Her høyrde òg søterot-brennevin med, «við sjukdom maga».

Frå *Beskrivelse over Sillejords Prestegield* (1786) av Hans Jakob Wille, finn me fylgjande:

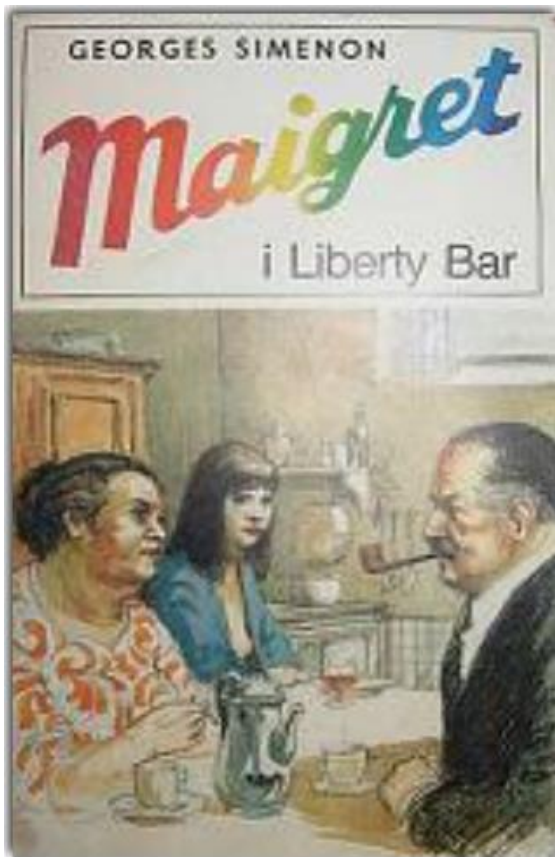

Gentiana purpurea, SØTE, voxer mest og næsten ene i fioldene i Mængde. Dens Rødder koges i fersk Melk, og indgives Kalvene mod Durchløb. For samme sygdom hos Mennesker koger man Rødderne i Vand eller sæter dem paa Brændevin.

Søterot er ein europeisk art og er ikkje å finne i andre verdsdelar. Her veks ho i fjelltraktene, mellom vier og bjørk, på enger, bakkar og beiter. Ho held seg i Sør-Noreg, frå Setesdal til Trøndelag. Lenger nord vil søterota ikkje, og ikkje til Sverige heller. Svenskane kallar søterota for baggsöta, etter det litt nedsetjande namnet "norrbaggar". Kanskje var dei litt avundsjuke fordi dei ikkje sjølve hadde tilgang på dette vidundermiddelet?

Sume stader vart planta omtrent utrydda på grunn av at ho vart hausta og eksportert i store mengder. For fjellbygdene tydde det mykje med ei slik ekstraintekt. Frå Valdres vart det opplyst at smågutane heilt opp til år 1890 fekk kr. 2,- pr. kg for tørr, rein vare.

På gardane var det vanleg å ta inn søterot og ha røter hengande i uthuset. Det var godt å ty til om dyra vart sjuke. Kalvane og særleg dei små grisungane fekk lett magesjuke. Dei var ørende små, gjerne berre ei vike gamle, når dei vart tekne frå mora og selde. Søterot kokt i mjølk var visst ein god medisin. Men menneskja måtte òg sumtid ty til søterot, især ved langvarig magesjuke (diaré), visstnok med godt resultat. Det er bitterstoffet gentiopikrin som aukar sekresjon av spytt i munnhola og fordøyelsesvæske i magen. I skulemedisinen blir rota brukt den dag i dag, som middel til å auke matlysta og betre fordøyelsen.

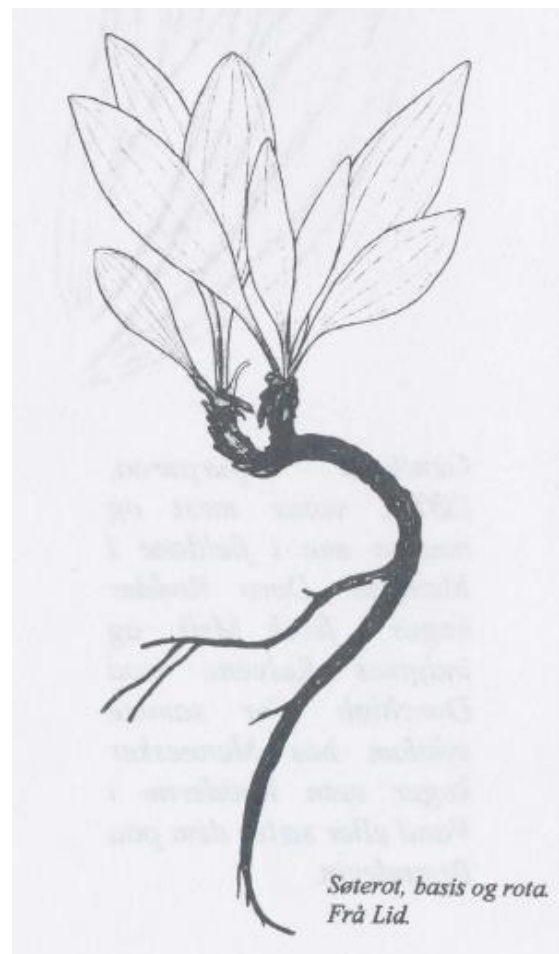
På apoteket kunne ein på 1900-talet kjøpe ei salve «Avvenn», til å smørje på brystvortene når spebarn skulle venjast av. Det var nok effektivt!

Nyleg snakka eg med ein fjellvandrar som hadde vore på ein meir anstrengande tur enn ho hadde rekna med. Ho hadde ikkje med noko å drikke, og i den uvanleg sterke varmen vart ho veldig tyrst og heldt på å svime av. Så hadde ho funne søterot og åt litt av den. Både tørsten og svimren vart borte, og ho orka å gå vidare til ho kom til ein bekk.

"Mi" søterot fann eg i Øyfiell. I år var ho sein, hadde såvidt byrja springe ut i midten av juli. Blomane har form som eit lite knippe av

klokker som vender oppover. Den eine av klokkene hadde såvidt opna seg. Utvendig purpurraud med ein liten bruntone, som i ein fin, gamal kjole. Innsida var underskjørtet i gulaktig rosa med raude prikkar. Alt saman smakfullt og fornemt. Blomen luktar godt honning og har akkurat plass til ei blomsterhumle nedi.

Søterotplanta er lett å kjenne sjølv om ho ikkje blømer. Blada, samla i rosett, er smalt eggforma med fem kraftige bogeforma nerver. Rota er grov og lang. Skulle du likevel vera i tvil: ta ein liten smak!

LILJEKONVALL *Convallaria majalis* L.

KÅRET TIL ÅRETS VILLBLOMST I 2024 AV NBF

Kristin Steineger Vigander

Når intet annet er angitt på bildene, er forfatteren fotograf.

Artikkelen har vært publisert i *Blyttia 2024-1*.

Så har villblomstelskere bestemt at Årets Villblomst 2024 blir liljekonvall *Convallaria majalis*. Det kom inn 814 stemmer, og liljekonvall vant med 19,4% av stemmene, med klar margin foran snøull *Eriophorum scheuchzeri* og bakkesøte *Gentianella campestris*.

Det gledet meg at liljekonvallen nå ble satt i fokus, for jeg har alltid hatt en forkjærlighet for denne blomsten som har hatt en stor betydning i mitt liv.

Fig. 1. Liljekonvallskuddene viser seg om våren.

Hver vår kan jeg rusle rundt i min hage på Jar i Bærum og følge med på denne vakre planten. Jeg følger den fra den dukker opp med sine to grønne blad som er rullet sammen som et kremmerhus, og som deretter folder seg ut til lansettformete, blanke blad. Jeg gleder meg over å se den bladløse stengelen som vokser opp mellom bladene, der de små hvite knoppene dukker opp på korte stilker langs den ene siden. Og jeg fryder meg når de hvite klokkeformete blomstene åpner seg og avgir en duft som får meg til å minnes ungdom-

mens parfyme – den sterkt duftende liljekonvallparfymen som flere av oss ungjenter likte å bruke den gangen.

Liljekonvall har en krypende og forgrenet jordstengel med få kraftige røtter, og etter hvert som jordstengelen vokser til og forgrener seg, får vi en stor koloni med tette bestander av 15-20 cm høye planter på stedet.

Om høsten, når planten er avblomstret, fortsetter den å være dekorativ. Etter hvert får den gulrøde, skinnende bær som lyser opp mellom de til slutt grågule, visne bladene.

Fig. 2. De hvite, klokkeformete blomstene som sitter i en ensidig klase

Fig. 3. De gulrøde bærene om høsten

Utbredelse og voksested

Liljekonvall hører hjemme i Europa, Nordøst-Asia og Japan. I Nord-Amerika er den naturalisert. I Norge vokser den i vill tilstand nord til polarsirkelen, og vi kan finne den opp til 1200 moh.

Liljekonvall er ikke kresen på voksestedet. Den holder seg unna sur myr, men ellers kan den finnes like godt i frodig skog som på berglendte steder og i lav og vindpint lynghei.

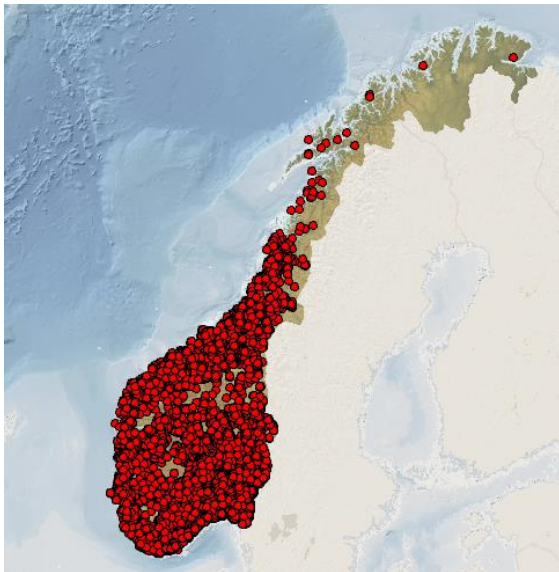

Fig. 4. Artskartet for liljekonvall. Alt nord for Dønna og Rana i Nordland er hageplanter eller planter forvillet fra hager. Prikken i Vadsø er en høyst suspekt prikk fra den internasjonale plattformen PlantNet, der ingen originalopplysninger syns. Kilde: artskart.artsdatabanken.no

Navn og systematikk

Navnet «liljekonvall» kommer fra det gamle latinske navnet på planten, «*Lilium convallium*», som ble benyttet første gang for snart 500 år siden. Navnet *Convallaria* betyr «den som vokser i daler», fra *convallis* som betyr dal. Første kilde til dette navnet er Hieronimus Bock (1539), men som botanisk slektsnavn går det tilbake til Linné (1753). En annen tolkning er at det er en sammensetning mellom *convallis* og det greske *leirion* som betyr lilje. Dette skal da til sammen bety «dalens lilje», som vi igjen finner i det engelske navnet «lily of the valley». Artsepitetet *majalis* viser til blomstringstiden i mai.

Det vakre svenske navnet «Vår frus tårar» henviser til jomfru Marias renhet. Men planten har også hatt en

symbolsk verdi i hedensk kultur langt tilbake i historien.

Linné kalte planten for «bockeblad» i sin *Örtabok* fra 1725. Han forklarer navnet med at «bockar och getter gierna äta den». Dette navnet fikk leve lenge i forskjellige varianter: bockebladslilja, bockbladtuppor, båckebladsblomster, bockbläcker osv.

Det norske navnet liljekonvall er opplagt av boklig/høykulturelt europeisk opphav, og Ove Arbo Høeg skriver i sin «*Planter og tradisjon*» (1976) at det er gammelt og innarbeidet, og har fortrenget andre, eldre navn nesten overalt. En vanlig forvanskning av navnet er «lillekonvall», et navn som nok har oppstått som en kontrast til storkonvallene (slekta *Polygonatum*), og som i sin tur har vært modell for navnet «bittekonvall» om maiblom *Maianthemum bifolium*.

Men noen folkelige navn er bevart. Vanligst er skjørpe og skjørpeblad, men andre navn er skjyrpeblekkje, geitskjørpe, bokkskjørp, plistra-blekkje, vipeblad, plistreblad, skrikeblad, plistreplokke (disse siste navnene viser til at man har blåst på bladene som på gressblad for å få en skrikelyd) og nyseblad. Interessant er også at navnet rams (geitrams, sauerams, kåverams) er kjent – og rams er i dag det svenske navnet på de store konvallene.

«Rams» er ellers det gamle navnet på løk (jf. det moderne «smør på flesk»-navnet ramsløk, og Kjell Furuset skriver i sin geitrams-artikkel i *Blyttia* (2017) at liljekonvall var

første trinn i en overføringsrekke av dette gamle løk-navnet, til liljekonvall, videre til storkonvallene og til slutt via kranskonvall til "vår" geitrams i mjølkefamilien.

Og selvfølgelig er den kjent under mange navn som henspiller på blomstringsmånedene mai, som mai-bjeller, maililje og maimånedsblostm.

Det finske navnet er «kielo» som kommer av ordet «kieli» som betyr tunge, på grunn av bladenes utseende som ligner på kutunger.

Som de fleste planter i den gamle liljefamilien, har også konvallene migrert mye i moderne systematikk. De som husker den gamle «*Floraen i farger*» (Gunnar A. Berg 1951), gamle Wischmanns flora (*Norsk Fargeflora*, 1966) og Lid-utgavene fram til og med 1985, husker at konvallene var i liljefamilien. I 1994- og 2005-utgavene hadde de en egen familie, konvallfamilien, men i dag har APG-systemet plassert dem i aspargesfamilien. (APG = «*The Angiosperm Phylogeny Group*», en gruppe som arbeider med systematikken innen botanikk).

Giftighet og folkemedisin

Hele planten er svært giftig, og inneholder flere glykosider som påvirker vårt nervesystem og som har hjertestimulerende virkning. Som mange andre giftige planter har liljekonvall vært brukt som medisinplante, og har i folkemedisinen vært brukt som avførende og vanddrivende middel.

Ved å tørke blomstene kan man få frem et pulver som virker irriterende på slimhinnene. Dermed kunne man fremstille nysepulver av liljekonvall-

blomstene. Nysing var nyttig for å bli kvitt slimet i luftveiene, og man mente at hjernen ble skarp og klar av nysing. Denne bruken er årsaken til det gamle norske navnet «nyseblad».

I russisk folkemedisin har planten vært i bruk ved hjertelidelser, vatersott og epilepsi. Man laget et universalmiddel ved å helle over vin, og urten har også blitt brukt i kjærlighetsdrikker.

Giftigheten er plantens eget forsvar mot å bli beitet ned. Men det er én art som har tilpasset seg, og spesialisert seg på å bruke liljekonvall som næring: den røde konvallbladbillen *Lilioceris merdigera*.

Legender og dekorativ bruk

Liljekonvall har hatt mange betydninger gjennom århundrene. Med sin skyggetoleranse og små krav til vann og næring har liljekonvall blitt det naturlige symbolet på ydmykhet. De velduftende hvite blomstene har blitt forbundet med begreper som kyskhet, renhet, glede, kjærlighet og sødme. I det viktorianske blomsterspråket betydde liljekonvall «tilbakevendende lykke».

I den kristne religionen finner vi legenden om at liljekonvaller ble laget av Jomfru Marias tårer, som hun kastet av seg under Jesu korsfestelse. En annen legende sier at liljene i dalen faktisk er Evas tårer, som hun felte etter å ha forlatt Paradiset, og at liljekonvaller vokste fram fra tårene som falt på bakken.

Første mai 1561 mottok den franske kong Charles IX i Frankrike en liljekonvall-gave som skulle bringe lykke. Hvert år i mai feirer derfor franskmenn «Muguet de Bois» med festivaler. Da blir liljekonvaller

samlet i skogene, og den hvite fargen pryder vinduer og dører. Liljekonvaller selges på gatene, buketter kjøpes og gis videre som lykkebringende gaver.

Det tyske navnet er Maiglöckchen, som betyr små maiklokker. I tysk mytologi er liljene knyttet til den tyske vårgudinnen Ostara. Vårfesten til ære for denne hedenske gudinnen priser at nytt liv gjenoppstår. De hvite klokkeblomstene symboliserer renhet og ydmykhet, og de grønne bladene representerer håp.

Liljekonvall var nasjonalblomsten i det tidligere Jugoslavia, og ble i 1982 også valgt til Finlands nasjonalblomst. Planten er brukt som symbol for «De vilda blommornas dag» i Finland. Før euroen kunne liljekonvallen også prege finske mynter.

Fig. 5A. Liljekonvall i den finske (her finlandssvenske) logoen for Villblomstenes dag

Fig. 5B. Finsk mynt

I 1987 fikk den trykte telefonkatalogen for hvert fylke en blomst på forsiden. Østfold fylke har valgt liljekonvall som sin fylkesblomst, etter anbefaling fra Østfold Botaniske

Forening. Liljekonvall er ikke avbildet i Østfolds fylkesvåpen. Derimot har den fått sin plass i kommunevåpenet i Lunner, der det skal symbolisere vår, grotid og jordbruk.

Fig. 6. Lunner kommunes liljekonvall

Den dekorative planten har også vært et yndet motiv på frimerker.

Fig. 7. Liljekonvall på frimerker

Duft og romantikk

Plantelukt er kjemi. Plantene utsondrer stoffer i gassform for å lokke til seg pollinerende insekter, eller for å skremme bort beitedyr. Noen blomster lukter så godt at man i flere hundre år har forsøkt å etterligne luktene ved å produsere oljer som tilsettes ulike kjemiske stoffer.

Parfymeindustrien har lenge forsøkt å etterligne liljekonvallduften, kalt «Muguet» på fransk, selve parfymespråket. Mest kjent er nok «Lily of the Valley», kreert av parfymemakeren Floris i London, og Diors «Diorissimo» fra 1956.

Fig. 8. Dior-parfymen med liljekonvallduft (Reklamefoto)

Duften er kanskje også medvirkende årsak til at liljekonvall er mye brukt i brudebuketter, og spesielt populær har den vært blant de kongelige. Dronning Victoria, Prinsesse Astrid av Sverige, Grace Kelly og Kate Middleton er eksempler på bruder som har hatt med seg denne godlukten inn i kirken.

Fig. 9. Kate Middletons brudebukett

Liljekonvall i billedkunst og diktning

Fig. 10A Lilies of the Valley (Chagall 1916)

Marc Chagall er en av de kunstnerne som har avbildet liljekonvall. I 1916 malte han «*Lilies of the Valley*» i St Petersburg, og nesten 60 år senere kom «*Couple with lilies of the*

Valley», som han malte til sin datter Ida i 1973.

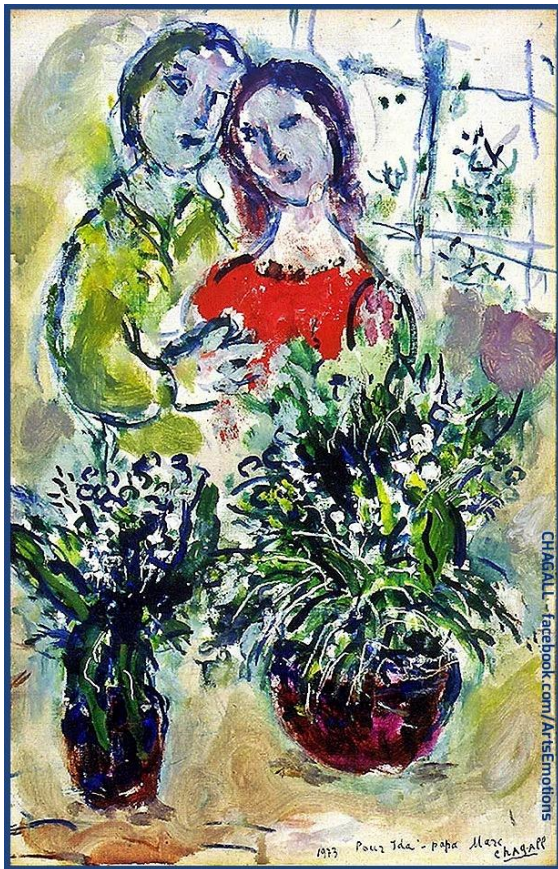

Fig 10B. Couple with lilies of the Valley (Chagall 1973)

Det er vel ikke til å undres over at liljekonvall har vært et yndet tema hos flere diktere.

Gustaf Fröding har for eksempel skrevet i «Strövtåg i hembygden», fra

diktsamlingen «Stänk och flikar» 1896:

*Kung Liljekonvalle av dungen,
Kung Liljekonvalle är vit som snö,
nu sörjar unga kungen
prinsessan Liljekonvallemö.*

*Kung Liljekonvalle han sänker
sitt sorgsna huvud så tungt och vekt,
och silverhjälmens blänker
i sommarskymningen blekt.*

Hans Børli – skogens dikter – har også skrevet en hyllest til liljekonvallen (*Samlede dikt*):

Liljekonvall

*Den står her i skyggen av seljekrattet
og svinger doggvåte klokker
over stien du sprang som barn.
Du kikker etter om det er hoggorm i vålet,
så drar du varlig en blomsterstilk opp av
den sugende, elastiske bladskjeden.
Du ånder duften inn -
og duften er klar og kysk som barnesang.
Da -
klarner et syn fram av glemselståka:*

*Det våte ansiktet til ei kvinne
som gråt stille
for noe du hadde sagt eller gjort - -*

- - -

*Liljekonvallen svinger
doggvåte klokker
over stien opp til sommerfjøset.
Blomma er ikke blitt ansleis,
og stien er ikke blitt ansleis,
men du var barn en gang - -*

Selv har jeg skrevet diktet til Årets Villblomst. Det er gjengitt på Villblomstkortet 2024.

Årets villblomst
2024

En duft fra en fortid, så kjent og kjær,
og minnene strømmer på:

Jeg husker en gutt som sto meg så nær,
han er ikke mere nå.

Når jeg kjenner den duften,
jeg hører hans stemme
av glede og ungdom, og minnene kaller.

Han ga meg en gave jeg aldri kan glemme:
Buketten med liljekonvaller.

Kristin Steineger Vigander

Norsk Botanisk Forening

Liljekonvall
Convallaria majalis

Kilder

- Berg, Gunnar A. 1951. *Floraen i farger*. Aschehoug & Co., Oslo.
- Bock, Hieronymus. 1539. *Kreutterbuch*. Josiam Rihel, Strassburg.
- Børli, Hans. 1995. *Samlede dikt*. Aschehoug, Oslo.
- Fröding, Gustaf. 1896. *Stänk och flikar*. Bonnier, Stockholm.
- Furuset, Kjell. 2017. Hva betyr plantenavnet geitrams og de andre norske navna på *Chamerion angustifolium*? *Blyttia* 75(3): 187-192.
- Fægri, Knut. 1970. *Norges planter*. J.W.Cappelens Forlag, Oslo.
- Høeg, Ove Arbo. 1976. *Planter og tradisjon*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Lid, Johannes, Lid, Dagny Tande. 1944. *Norsk flora*. 1952. *Norsk flora*. 1963. *Norsk og svensk flora*. 1974. *Norsk og svensk flora*. 1985. *Norsk, svensk og finsk flora*, red. Olav Gjærevoll. Det Norske Samlaget, Oslo.

Linnaeus, Carolus N. 1725. *Örtabok*. Utg. 1957 av Svenska läkaresällskapet ved Telemak Fredbärj. Almqvist & Wiksell, Uppsala.

Linnaeus, Carolus. 1753. *Species plantarum*. Laurentius Salvius, Stockholm.

Wischmann, Finn. 1966. *Norsk fargeflora*. Ernst G. Mortensens Forlag, Oslo.

Artikler fra Internett

Store Norske Leksikon <https://snl.no/>

Urtekilden, Rolv Hjelmstad <https://www.rolv.no/>

Vilt og vakkert <https://viltogvakkert.blogspot.com/>

Wikipedia <https://www.wikipedia.org>

VIL STRANDENGENE DRUKNE?

Bjørn Erik Halvorsen

Klimaendringene fører til at havnivået stiger over hele kloden. Hva vil da skje med strandengene? De siste årene har stigningen vært på et par millimeter. Det estimeres at denne stigningen vil øke i hastighet i tiden som kommer.

Strandengene vil prøve å kompensere for dette ved å trekke seg innover i landet. Da er spørsmålet hvordan flatene på innsiden av strandengen ser ut. Her har kanskje menneskelig aktivitet allerede okkupert landet med bilveier, parkeringsplasser, hyttefelt og dyrket mark.

I dag praktiseres en 100-metersone langs kysten som skal være vernet for tekniske inngrep. Denne 100-metersonen har ikke tatt høyde for at havnivået skal stige. Ved strand-

enger, der landskapet vanligvis er flatt, bør denne sonen utvides til mer enn hundre meter. Da vil vi kunne opprettholde strandengen også for framtiden. Strandenger er viktige biotoper for mange artsgrupper, slik som for eksempel planter, fugler og insekter.

Inne i norske fjorder vil havnivåstigningen bli nøytralisert av at landet fortsatt hever seg etter istiden. De strandengene som står i størst fare for å drukne ligger ytterst langs kysten, for der er landhevningen liten. Da er spørsmålet:

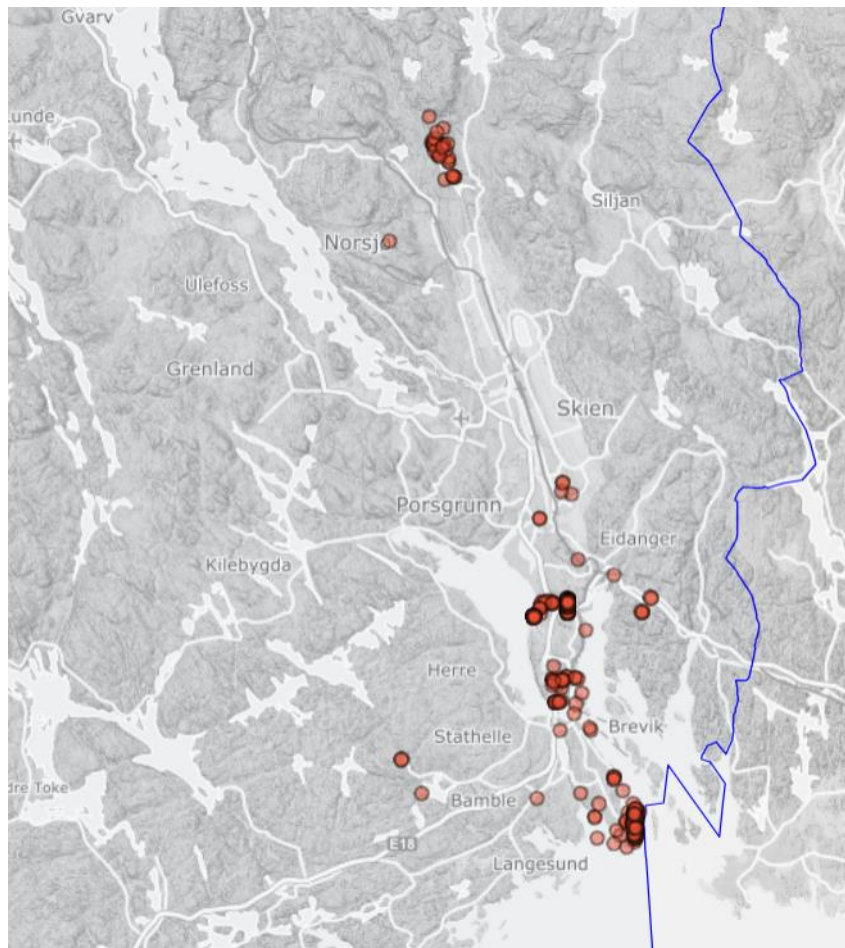
Hvordan greier vi å påvirke politikerne til å bestemme en bredere vernesone enn 100 meter for de ytre strandengene?

FLUEBLOM *Ophrys insectifera* L. HVORDAN ER STATUS FOR FUNNSTEDENE?

Bjørn Erik Halvorsen

For å vurdere dagens tilstand til lokalitetene av flueblom i Telemark har jeg gjennomgått registreringene i *Artskart*. Jeg har gått ut fra stedsangivelsen på lokalitetene. Alle flueblom-registreringer i Telemark lar seg knytte til de tre kommunene Bamble, Porsgrunn og Skien. Nesten alle stedsangivelsene plasserer dem inn i de områdene i Grenland som har

kalkfjell (de geologiske periodene Kambrium, Ordovicium og Silur). Riktignok har noen av registreringene en stor radius som kan peke på en usikkerhet knyttet til berggrunnpåstanden, eller de har kun kommunenavn som stedsangivelse. Disse få tilfellene antas likevel å befinne seg i kalksonen.

Utbredelseskart hentet fra *Artskart*. Her kan det se ut som lokalitetene har en større spredning enn beskrevet i min tekst. Dette skyldes at en del av lokalitetene er plassert på kartet med dårlig nøyaktighet. For eksempel har punktene på Lannerheia og punktene vest i Bamble en stedsbeskrivelse som knytter dem til kalksonen i Grenland.

Registreringer flueblom	Skien	Porsgrunn	Bamble	Totalt
Periode 1800 -1849	0	1	6	7
Periode 1850 -1899	0	16	12	28
Periode 1900-1949	0	12	12	24
Periode 1950-1999	6	21	17	44
Periode 2000-2023	40	219	101	360
Sum kommune	46	269	148	463

Jeg har laget en oversikt over de tre kommunene som viser hyppigheten av funn fra 1800-tallet og fram til og med 2023. Opplysningene er hentet ut i februar 2024, og nyere oppslag kan selvfølgelig gi avvikende resultater.

Første registrering av flueblom i Porsgrunn kommune var av Matthias N. Blytt i 1829 med stedsnavn «Brevig». Samme person har i 1838 tre registreringer av flueblom i Bamble kommune. To av dem har stedsnavn «Langesund» og én har stedsnavn «Langøe ved Langesund». Dette er de første registreringene av flueblom i denne kommunen. Funn av flueblom i Skien kommune kom overraskende sent. De to første er fra 1983. Liv Schiemann har rapportert orkidéen fra Nykås ved Slettevannet («Under skrenten mot Slettevannet vest for Nykås»). Torbjørn Skifjeld har rapportert den fra sørøst-skrenten av Borgeåsen («Borgeåsen, moldjord i rasmarkene i sørøst»). De ble først registrert i «Floraatlas for Telemark» og siden overført av undertegnede til *Artsobservasjoner*. Det er derfor mitt navn feilaktig står som finner/samler i *Arskart*.

Joh. Dyring har registreringer fra 1873 og 1895 i den sørlige delen av Borgeåsen, som i dag ligger i grenseområdene mellom Skien og Porsgrunn kommuner. De er i *Artskart* nå plassert i Porsgrunn kommune. Nåværende kommunegrense ble trukket på nytt ved kommunesammen-

slåingene på begynnelsen av 1950-tallet. For eksempel måtte grensa gjennom Borgeåsen plasseres to ganger fordi Porsgrunn kringkaster ved første grensedragningshavnet i Skien. Det er ikke urimelig å anta at Dyrings registreringer kan ha vært nær Torbjørn Skifjelds rapport fra 1983, og at de dermed ligger i nåværende Skien kommune.

Registreringene av flueblom i Bamble kommune

Det er én registrering som kun har Bamble kommune som stedsangivelse uten noen nærmere lokalitet innen kommunen. Det er en registrering fra 1994 uten navngitt person. Jeg velger å tro at denne også er knyttet til kalkfjell-sonen.

Ove Dahl har en registrering fra 1900 med stedsangivelse Gjeterøen. Den er feilaktig koplet til Bamble kommune, for Gjeterøya ligger i Larvik kommune.

Det er noen registreringer knyttet til Langesundstangen (Per Størmer 1949, Rolf Y. Berg 1950, Johs. Johannesen 1977, Karl S. Eriksen 1983, Knut Arne Monrad og Vidar Heibo 2008). Dette er et område som ofte er besøkt av botanikere, og det er

derfor påfallende få registreringer. Jeg (Bjørn Erik Halvorsen) har aldri sett flueblom på Langesundstangen.

Det er mange eldre registreringer med stedsangivelse Langesund. Da kan vi ikke med sikkerhet si på hvilken side av tettstedet dette dreier seg om. Områdene rundt Langesund er i stor grad nedbygget av boliger og hytter, så trolig er de fleste av disse funnstedene nå ødelagt. Fra 2000-tallet finnes bare registreringer i Røsskleiva naturreservat (nord for Langesund) som kan koples til Langesund-nærhet. En eventuell trussel i Røsskleiva naturreservat er knyttet til gjengroing.

Flueblom, Langøya, 16. juni 2022

Langøya er området i Bamble med flest registreringer av flueblom. Kartlegging de siste årene bekrefter at denne øya fortsatt er en god flueblom-lokalitet. Som nevnt i

innledningen av artikkelen var eldste årstall 1838 ved Matthias N. Blytt.

Det er også et par registreringer knyttet til Rognsflauget (Jan-Åge Pedersen 2020) og Jyplevikodden (Karl S. Eriksen 1985, fra «Floraatlas for Telemark»). Flueblom på Jyplevikodden er også rapportert i TBF-turreferater etter 1985, uten at dette er lagt inn på *Artsobservasjoner*. Dette er vernede områder.

Ved Stathelle er det registrering av flueblom på Høgenhei (Kjell Thowsen 1984). Jeg har fortsatt håp om at det finnes flueblom i dette området. På Gjermundsholmen (Crofftholmen) er det registrert flueblom i 1985 (Roger Halvorsen) og 2003 (Trond Risdal). Dette er ei lita øy med stort utbyggingspress. Det er usikkert om det fortsatt finnes flueblom der.

Registreringene av flueblom i Porsgrunn kommune

Det er flere registreringer fra 1800-tallet, og noen fra 1900-tallet, som har stedsnavn Brevig eller Brevik. Sophie Møller har en registrering fra 1874 med stedsnavn Strømtangen, Brevig. Det er et faktum at områdene med kalkfurskog og engmark nådde helt inn mot Brevik sentrum tidligere. Mye av dette er nå boligområder og industri- og næringsområder. Disse lokalitetene er trolig i dag nedbygd. Noen av registreringene kan også være knyttet til de vernede områdene som er omtalt i neste avsnitt.

Mye av kalkfurskogen nord for Brevik er bevart som vernede områder. Spesielt på toppen av brattskrenter er det lysåpne soner der

flueblom fortsatt har gode vekstmuligheter. Dette gjelder for eksempel Frierflaugene, Hellås, Veitåsen og Kjørholt. I disse områdene finnes flere registreringer også fra 2000-tallet.

Ved Frierfjorden i Åsstranda naturreservat har det en stund vært kjent en flueblom-lokalitet i et gammelt kalksteinbrudd. Første registrering i Artskart ble gjort i 1994 av Bjørn Erik Halvorsen. Lokaliteten var da allerede kjent fra TBF-turer som en plass med mange kraftige flueblomplanter. Stedet var i ferd med å gro igjen av løvskog. Her har det de siste 15 årene vært gjort en grundig jobb med å fjerne skog. Etter dette har mengden registrerte flueblom økt fra år til år.

Det er en sone fra Skjelsvikdalen til Versvika som lenge har vært et kjent flueblom-område. De eldste funnene er gjort av Joh. Dyring i 1895. Antall flueblom-planter i dette området har nå en markant tilbakegang. Dette skyldes dels nedbygging (Skjelsvikdalen) og dels gjengroing (Versvika). Christian Kortner har i tillegg en registrering av flueblom fra 1975 ved Skjelsvik.

På åsen over Skjelsvikdalen i Hovet-området og på Brattås finnes Grenlands rikeste flueblom-lokalitet. Dette er langs høyspentlinjene til Lede og Statkraft. Forut for høyspentlinjene gikk det en taubane her for frakt av kalkstein i vagger. Her blir krattskogen regelmessig ryddet bort slik at sollys når ned til kalkbergknausene. Eldste registrering er gjort av Roger Halvorsen i 1987. De siste 15 årene har TBF regelmessig holdt

tellinger langs kraftlinjene. Da har vi kommet opp i et antall opp mot 200 individer hvert år. Noen av de siste årene har hatt svært tørre forsomre. Det synes som at dette har ført til redusert størrelse på plantene, men i liten grad færre planter.

Flueblom, høyspentlinja på Hovet,
8. juni 2020

Det finnes en del registreringer på 1800-tallet og 1900-tallet med kun stedsangivelse Eidanger eller Porsgrunn. Da har vi lite informasjon når vi skal prøve å gjenfinne stedene. Svært mye av Eidangerhalvøya og Porsgrunn er nedbygd i etterkrigstiden. Det er likevel én registrering som kan gi håp om at noe av dette fortsatt finnes. Den er gjort av Anders Thylén i 2005 mellom kalksteinbruddet på Bjørntvedt og jernbanelinja.

Registreringene av flueblom i Skien kommune

Flueblom, Ormetjern, 2. juni 2016

Nesten alle registreringer av flueblom i Skien er knyttet til kalkområdene nord for byen. Det er bare to unntak. Det ene er Torbjørn Skifjelds registrering i sørenden av Borgeåsen, som er omtalt i innledningen til artikkelen. Det andre er en registrering av Finn Wischmann

fra 1985. På den er lokalitetsdata holdt skjult.

Det har vært registreringer i nordenden av Slettevannet (inkluderer Nykås-lokalitetene) fram til 2007, så det er fortsatt håp om at det finnes flueblom i dette området.

Ved Ormetjern har det vært registrering av flueblom fra 2015 (TBF-tur), og fram til 2022. Dette er på knauser av kalkberg. Selv om det nylig har vært en del hogst i dette området, bør mange av disse lokalitetene fortsatt være intakte.

Området mellom Stulen og Nedre Blæsa hadde sine første registreringer av flueblom i 1984. De ble først registrert i «Floraatlas for Telemark», og finner var Torbjørn Skifjeld. Siden det var artikkelforfatter (Bjørn Erik Halvorsen) som overførte dette til *Artsobservasjoner*, så står jeg feilaktig som finner på disse lokalitetene. Det har vært mange registreringer av flueblom i dette området på 2000-tallet. Det har vært mye hogst i områdene. Det ser ut til at flueblom tåler hogst, men får problem med den etterfølgende nyplantingen og den tette løvskogen som vokser opp.

Fra internett

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart | Artskart 2.*

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter *Artskart*).

EMMA OG BESTEMOR

Gro Andersen Sandvik

Hei, Bestemor hei,
Vet du hva jeg ønsker meg?
Vakre blomster til bursda'n min,
Kan du, plukke med hånden din?

Kjære Emma er det ditt ønske?
Ikke leker, spill eller sykkel?

Nei, jeg liker det vakkert, jeg elsker jo kjoler.
Så jeg ønsker meg blomster, spesielt fioler.
Hvite, blå også noe rødt.
Jeg blir jo 6 år nå, sier hun søtt.

Jeg plukket fra haven en bukett med Syriner, mens jeg tenkte for meg selv,
Det barnet er mitt hjerte, om noe spesiell, hun elsker det skjønnne,
Spesielt det grønne, for det er yndlingsfargen vår,
I år.

Stemorsblom *Viola tricolor*, Søndre Teigen i Luksefjell i Skien, 19. mai 2019
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

BOTNEGRAS *Lobelia dortmanna* L. **EN IØYNEFALLENDE VANNPLANTE**

Charlotte Bakke

Botnegras, Manvann ved Årum i Siljan, 15. juli 2014
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Botnegras *Lobelia dortmanna* er en flerårig plante som det i de sørlige delene av Norge er relativt vanlig å få øye på i næringsfattige innsjøer og tjern, og i stille områder i elver og bekker. Utbredelsen i Norge er nord til Lofoten. Vi kan finne arten i blomst i perioden juli-august.

Selv har jeg ikke sett den så ofte, men minnes godt da jeg satt på «Haukeliekspressen» på vei til Vestlandet, og den kunne beskues i mengder innerst i en bukt. Jeg mener det var i Grungevatnet. Det er nettopp i slike grunne bukter med klart vann og sandbunn at den trives godt.

Botnegras tilhørte tidligere lobeliafamilien, men kommer nå inn under klokkefamilien. Blomstene er hvite med et blått anstrøk, er hengende, og har en tospaltet overleppe som peker oppover og en trespaltet underleppe som peker nedover. De bladløse og hule blomsterstenglene, der blomstene vokser i klase og rager over vannet, kan bli opptil 90 cm. Dersom vannstanden er høy og planten ikke når opp til overflaten, kan selvbestøvning skje i lukkede blomster under vann.

Nede på bunnen vokser planten opp fra en rotfestet bladrosett. Vann-

planter med slike rosetter kalles kortskuddplanter (isoetider).

Bladrosett til botnegras, Fjellvannet, Skien,
29. oktober 1995
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Bladrosettene til botnegras har nedbøyde linjeformete blader og kan

finnes på inntil to meters dyp, men vanligvis i betydelig grunnere vann. De har også to luftkanaler. Disse medvirker til at planten vil flyte opp til overflaten dersom bladrosettene løsner fra bunnen.

Alle plantedelene til botnegras inneholder en hvit melkesaft. Om en for eksempel skjærer over et av de fåtallige bladene på stengelen, kan en se denne saften piple ut.

Planten har fått navnet *Lobelia* etter en flamskfødt lege og "planteentusiast", Mathias de l'Obel, mens den nederlandske apotekeren/botanikeren Johannes Dortmann er opphavet til artsepietet *dortmanna*. Begge disse "navnsetterne" levde på 1500-1600-tallet.

Litteratur

Lid, J. & Lid, D.T. 2005. *Norsk flora*, 7. utg. v/ Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo.

Lindman, C. A. M. 1974. *Nordens flora*, 9. bind, oversatt til dansk og bearbeidet av Kai Larsen og Bertel Hansen. Gyldendal.

Grenager, B. 1995. *Ville blomster i skog og mark*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Hvis du flytter

NB!!! Husk å melde fra om adresseendringer til kassereren, Åse Halvorsen, på e-post a-jhalvo@online.no. Hun får stadig utsendelser i retur, og må da lete opp ny adresse og sende dette på nytt.

😊 På forhånd takk! 😊

NYTT FRA STYRET VÅREN 2024

Bjørn Erik Halvorsen

Medlemsmøtene 2023-2024 er gjennomført. Det er en glede å kunne rapportere at frammøtet har vært bra på vintermøtene i 2024. Vi var 21 personer til stede på møtet om *Norsk Flora* og 20 personer til stede på møtet om *Marie Christine von Cappelen*. De var begge to svært interessante møter, og når vi får besøk av personer med lang reisevei, så er det viktig at medlemmene viser interesse for temaene ved å møte opp. Denne vinteren måtte vi avlyse *sommerminner*-møtet. På den tiden var det 20 minusgrader i Grenland, og panelovnene på Mule Varde greier ikke å holde tritt med dette. Styret vurderer nå om medlemsmøtene midtvinters bør legges til andre steder, for eksempel til Hotel Fritidsparken.

Årsmøtet ble arrangert på Hotel Fritidsparken 23. februar. Det ble flere endringer i styret. David Mundal gikk ut av styret, og Harald Stendalen gikk inn på denne plassen. Inger Nielsen overtok Harald Stendalens plass som 1. varamedlem. Anne Vinorum gikk ut som 2. varamedlem, og denne plassen ble overtatt av Øivind Kortner.

David Mundal har gjort en god jobb i styret. Han har sittet der siden årsmøtet i 2021. David fortsetter som medlem i turkomitéen. David var styrets kontakt til aktiviteter i Midtre

og Øvre Telemark. Det blir et savn å miste denne kontakten. Vi har flere ganger fått oppfordringer om å ha flere medlemsmøter i Midt-Telemark, Bø og Seljord. Da må vi svare at vi gjerne gjennomfører møter i denne delen av fylket, men da vil vi ha lokal medvirkning i gjennomføringen.

Styret sender også en takk til Anne Vinorum som har sittet som 2. varamedlem siden årsmøtet i 2002.

Turkomitéen har laget et program for utesesongen 2024. Det blir sendt til medlemmene i samme konvolutt som denne *Listéra*-utgivelsen. Det jobbes med å få til en sommertur til Haukeliseter. Vi håper at dette lykkes, for fyllitt-områdene, som er kalkbergarter som har fått en krøllet struktur da Norge og Grønland støtte sammen i Perm-tiden, har en flott fjellflora.

TBF har søkt om støtte til flora-kartlegging og floravokteri også i år. Styret håper at medlemmene har ønske om å delta i slike aktiviteter også. Florakartleggingsturene settes ofte opp på kort varsel, for vi vil ha brukbart vær på slike dager. Kanskje bør vi få laget en egen oversikt over medlemmer som ønsker å få beskjed om slike turer.

Da gjenstår det å ønske medlemmene en fin og blomsterrik vår og sommer.

ENKARSE

Julie E. Arntzen

Denne urten smaker godt og passer i salaten,
Å så heldig som jeg er, den finnes nedi gaten!

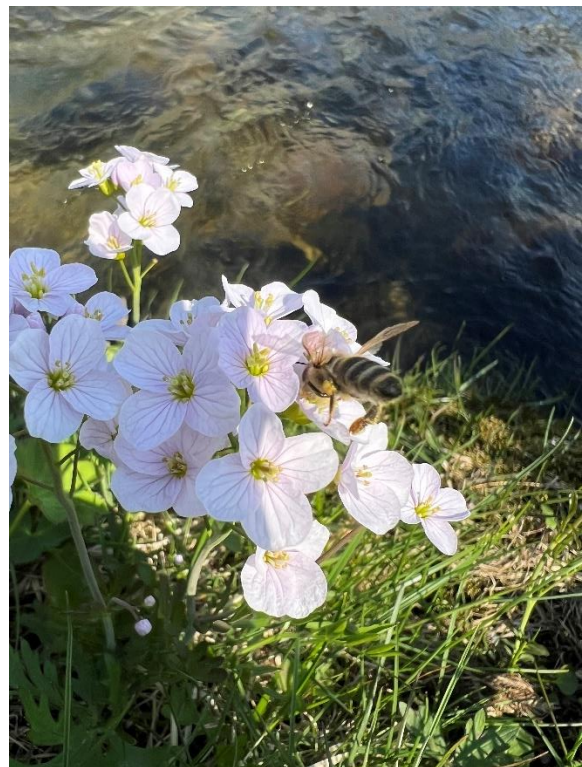
En liten vandring ned til engen, vokser den så flott,
Tenk at en så vakker blomst kan gi så mye godt!

Vestlendingene holder kjær, blomsten som de har så nær,
Den trives så godt der de er, blant vestlandets vakre frukttrær!

Vårens pollinatorer, de gjør seg klar så spente,
Blomsten kommer tidlig mai, de trenger ikke vente!

Stauden vokser år etter år, med fin og rund stengel,
Flotte lyse fiolette blomster - den ser ut som en engel!

Blomsten som fra paradiset, heter *Cardamine pratensis*,
Du har ikke langt å marsje, for å finne Engkarse!

Returadresse: Telemark Botaniske Forening, Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn

INNHold	Side
Fra <i>Listéra</i> -komitéen, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	3
Blomsterdikt, dikt av <i>Gunvor Hustoft</i>	4
Tannverk, høns og hekseri, av <i>Roger Halvorsen</i> Om bulmeurt <i>Hyoscyamus niger</i> L., del II	6
Kengurueple (kengurusøtvier) <i>Solanum laciniatum</i> Aiton, av <i>Roger Halvorsen</i> En ny art av slekta søtvier <i>Solanum</i> funnet som ny i Norge	11
Agnorstarr <i>Carex michroglochii</i> Wahlenb., av <i>Christian Kortner</i> Funnet på Vågsliheia, ett av de sørligste i Norge	18
En hyllest til forsommeren og blomstringstiden, dikt av <i>Liv Gro Iversen</i>	21
<i>Listéra</i> for 20 år siden. Søterot <i>Gentiana purpurea</i> L., av <i>Sigrid Nordskog</i> Med Mågret i «Liberty Bar»	22
Liljekonvall <i>Convallaria majalis</i> L., av <i>Kristin Steiniger Vigander</i> Kåret til årets villblomst i 2024 av NBF	25
Vil strandengene drukne? av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	33
Flueblom <i>Ophrys insectifera</i> L., av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> Hvordan er status for funnstedene?	34
Emma og bestemor, dikt av <i>Gro Andersen Sandvik</i>	39
Botnegras <i>Lobelia dortmanna</i> L., av <i>Charlotte Bakke</i> En iøynefallende vannplante	40
Nytt fra styret våren 2024, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	42
Engkarse, dikt av <i>Julie E. Arntzen</i>	43